

Prefaci

Poques coses hi ha tan evocadores com una carta als Reis Mags, l'inventari de somnis i il·lusions que els nens i nenes escriuen any rere any, confiats que la nit del 5 al 6 de gener s'esdevindrà el gran prodigi. Si, un cop adults, tinguéssim ocasió de rellegir aquelles cartes, descobriríem un aspecte de nosaltres mateixos que potser hem oblidat. Recordaríem per quines joguines sospiràvem, quines vam aconseguir i quines no vam arribar a tenir. O potser no ho hem oblidat mai. És sorprenent la capacitat que tenim de recordar les nostres

joguines infantils, quan hem oblidat tants altres detalls, noms, indrets i situacions que, a primera vista, semblarien més importants. Les joguines, en definitiva, formen part de la nostra vida, ens mostren què volíem ser quan fóssim grans, quins anhels i quines aspiracions preteníem materialitzar a través d'aquests artefactes lúdics.

Les joguines són, segons el diccionari, *objectes fets expressament perquè hi juguin els infants*. Probablement han existit sempre però, com d'habitud, les primeres referències les trobem a l'Egipte faraònic i la Grècia clàssica, civilitzacions que, juntament amb Roma, assoliren el màxim desenvolupament humà de l'antiguitat. Posteriorment es mantingué una certa producció de joguines, gairebé sempre amb una funció didàctica d'imitació de la realitat —nines per estimular l'instint maternal de les nenes, armes per potenciar l'esperit

combatiu dels nens —, com un entrenament per al futur ineludible que els esperava. Evidentment, també existia el fet de jugar, és a dir, la pràctica d'activitats recreatives amb unes normes més o menys elaborades, sovint acompanyades d'objectes senzills —baldufes, pilotes, bales, flautes, bitlles...—, joguines en definitiva, construïdes per artesans locals o pels mateixos infants amb materials de fortuna, com ara fusta, cartró, tela o fang. *Lo xicot que podia pescar una canya rodona, llarga, dreta, ben pelada y ab pocs nusos, era del tot felis!*, escrigué Eduard Vidal Valenciano el 1890 en el seu llibre *Jochs y Joguinas. Recorts de la infantesa*. Una canya, en mans d'un nen, podia esdevenir alternativament llança, pal de bandera, escopeta o cavall. I un tros de corda, als ulls d'una nena, era un aparell gimnàstic per fer-lo rodar i saltar, cada cop més de pressa, fins a perdre l'alè i esclatar a riure.

De tota manera, durant segles la infantesa fou un període molt curt de la vida, que generalment s'extingia amb la càrrega del treball, als sis o set anys. Per als més afortunats, els fills i les filles de famílies riques que els podien proporcionar estudis, l'etapa infantil s'allargava més. Aquests, en alguns casos, tenien accés a joguines més elaborades produïdes per artesans de prestigi amb materials nobles i més resistents.

La revolució industrial, amb la consegüent i progressiva aparició de la classe mitjana, alterà l'ordre establert. Cada cop més famílies estaven en disposició d'adquirir béns de consum i, alhora, oferir una educació més consistent als seus fills, fet que prolongà la infantesa i, per tant, la possibilitat de jugar.

Fou en aquest context, cap a mitjan segle XIX, quan aparegueren els primers fabricants industrials de joguines als Estats Units, França, Gran Bretanya i, sobretot, Alemanya. Gràcies a la utilització de la llauna —un aliatge metàl·lic dúctil i molt resistent, utilitzat fins aleshores per fer llaunes de conserva— es pogué iniciar la producció massiva de joguines, fet que es traduí en un considerable abaratiment dels preus de venda. Botigues i basars dels països productors començaren a oferir aquests productes, per estendre's després, prèvia autorització, a altres territoris que, com Catalunya, en conservaven una producció rudimentària. El 1858 fou inaugurat el *Pasaje de las Columnas* (espai situat entre el carrer de la Princesa i el de la Bòria, en un indret que l'obertura de la Via Laietana faria desaparèixer), el primer establiment de luxe dedicat a la venda de joguines de Barcelona. Més de vint dependents uniformades atenien amb professionalitat l'afortunada clientela, atreta per un descomunal desplegament d'articles d'importació que només es podia comparar amb el mític *Paradis aux enfants* de París.

Fins aleshores, els nens i les nenes catalanes s'havien limitat a sol·licitar als Reis dolços i torrons, a més d'algun article de primera necessitat, però a partir d'aquesta època les joguines començarien a sovintejar les cartes dirigides als mags prodigiosos. Un exemple n'és la carta següent,

GRANDES ALMACENES de **EL SIGLO**

Rambla de Estudios, 5.---Calle Xuclá, 10 y 12

FESTIVIDAD DE LOS REYES

EXPOSICIÓN

DE

JUGUETES

los días 4 y 5 de enero, desde las ocho de la mañana

hasta las doce de la noche

En los referidos días, todas las secciones del establecimiento ocuparán exclusivamente en la venta de juguetes y para mayor comodidad del público se establecerán 12 cajas para los cobros en puntos convenientes.

EXPOSICIÓN DE JUGUETES

Grandes almacenes de **EL SIGLO**

Rambla de los Estudios, 5. — Calle Xuclá, 10 y 12

Anunci tipogràfic d'*El Siglo* (1888), els primers grans magatzems de Barcelona inaugurats el 1879. També foren els més estimats fins que un incendi els destruï completament el dia de Nadal de 1932. Entre les seves activitats més celebrades hi havia la gran exposició de joguines, que desplegaven amb motiu de la festivitat dels Reis.

reproduïda per *La Vanguardia*, dipositada el 1891 en una de les bústies reials que els grans magatzems *El Siglo* disposaven en el vestíbul del seu gran edifici de la Rambla:

La niña Consuelo Ribas y Camps, desea de Vtas. Mdes. los objetos siguientes, prometiendole desde hoy en adelante ser muy buena.

Unas ligas, una muñeca, una cocina, un saquito para ir al colegio, unos guantes, unas medias, unas polacras, pañuelos de bolsillo, confitura, turrone, barquillos.

Y todo lo que sea de Vta. Real Mtad. Fabor que espera y besando Vtra. Real mano se despide hasta otro año vuestra Consuelo Ribas Camps.

Mi casa Tallers 24 2^a

Hay nueve balcones.

La petita Consol només inclogué una nina entre els seus disigs, tot i que devia tractar-se d'una nena de família benestant. Però també n'hi havia de més ambiciosos i plantejaven demandes amb to autoritari, com aquest nen que es referia a si mateix en tercera persona:

Apreciados Reyes, desearía que se hallasen con la más perfecta salud como es la mía.

Dice Juanito que vive en la Rambla del Centro frente al Liceo, el balcón de encima de la Chocolatería del Centro que le lleven en casa de su Abuela María que en la calle de Tallers núm. 3 piso primero puerta 1^a un lápiz con pluma y goma borradora, un billar romano y una caja de carpintero, esto en casa de la Abuela.

En mi casa del Centro me llevaran una Lanterna Mágica, un trompo de hierro que tenga música y un Ferro-carril con vía, estaciones y cuerda.

Vdes. la recibiran de este su amado compañero que les ama mucho.

Juanito Feu Pañellas.

Al final del segle XIX alguns nens i nenes ja somiaven amb un univers de juguines, com mostra l'anunci de la pàgina següent, mentre la majoria encara s'havia de conformar amb ben poca cosa, com la nena Dolors Illa que, en una exhibició de modèstia, escrigué en un català poc normatiu (Pompeu Fabra, aleshores, només tenia 23 anys):

Señors Reys estat mol bona miñona y no he fet enfadá á ningún per lo tan porteume lo que os sembli.

Un altre anunci d'*El Siglo*, aquest de 1891, amb una suggestiva imatge de la nit de Reis. Els dies 4 i 5 de gener l'establiment tan-cava a les 12 de la nit i especificava que *siguiendo la costumbre de los años anteriores, las diferentes secciones que componen estos Almacenes y el personal de las mismas solamente se ocuparán en la venta de JUGUETES en los dos citados días.*

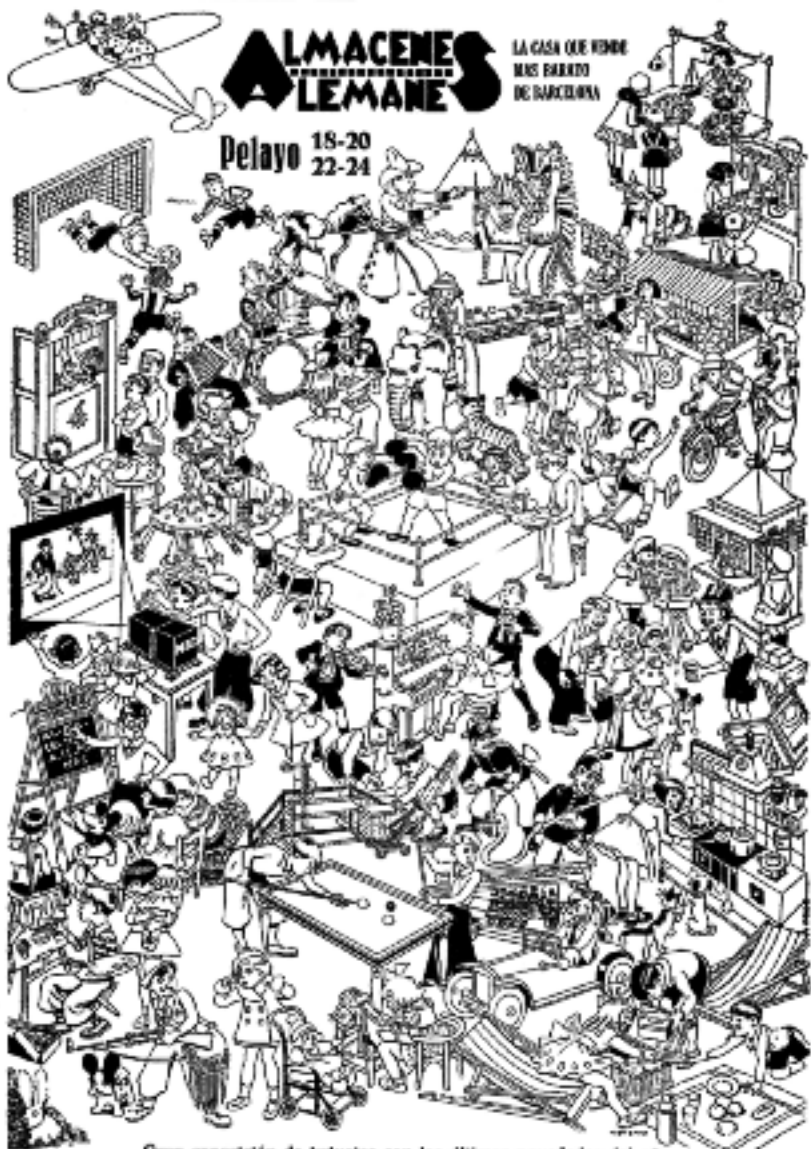
L'èxit de les joguines d'importació animà alguns productors locals d'objectes domèstics de llauna a aventurar-se en aquest camp. Es tractava dels anomenats *llauners de Gràcia*, pel fet de concentrar-se en aquest barri barceloní. Foren els iniciadors d'una tradició industrial que es consolidaria en anys posteriors a l'àrea de Barcelona i s'estendria a altres comarques catalanes, com el Maresme i el Vallès, fins a convertir Catalunya en el principal centre productor de joguines de la península, mentre a escala mundial Alemanya consolidava la seva supremacia.

Després de la Primera Guerra Mundial, les sancions comercials imposades a Alemanya per les potències vencedores va fer que desapareguessin del mercat internacional les joguines d'aquesta procedència. Aquest fet estimulà l'aparició de nous fabricants arreu del món, incloent-hi un nucli molt actiu i persistent al voltant de les poblacions valencianes d'Ibi, Onil i Dènia. El període d'entreguerres fou l'autèntica edat d'or de la joguina de llauna, amb una multiplicació de productes de tot preu i condició que posà la joguina industrial, per primer cop, a l'abast de gairebé tothom. Aquest fet es posà de manifest en els anuncis multitudinaris que, com el de la pàgina següent (obra del gran Ricard Opisso per als *Almaces Alemanes*), van proliferar als anys 30. Una mirada atenta d'aquesta extraordinària il·lustració ens permet descobrir un catàleg gairebé complet de les joguines disponibles en aquell moment.

La llauna mantingué la seva hegemonia després del lapsus forçat de la Segona Guerra Mundial, però a principi dels anys 60, en plena eufòria consumista, sorgí un material derivat del petroli que havia de capgirar la indústria: el plàstic. Introduït tímidament en alguns primers models, faria desaparèixer en pocs anys la llauna, que passaria a ser vista com antiga i anacrònica. La reconversió, però, exigí fortes inversions que moltes empreses no van ser capaces d'afrontar. En contrapartida, en van sorgir de noves i especialitzades, que es van caracteritzar per un remarcable desplegament d'enginy i la utilització intensiva, per promoure els seus productes, dels anuncis televisius, responsables de la fama que encara conserven alguns dels lemes i les cançons publicitàries de fa tres o quatre dècades.

A finals dels anys 70 l'encariment descontrolat del petroli, matèria imprescindible per a la producció de plàstic, derivà en una crisi generalitzada del sector juguinaire, aprofundida encara per l'aparició d'un tipus nou de joguina virtual, el videojoc, un rival tecnològic amb el qual els fabricants supervivents de productes més tradicionals han hagut d'aprendre a conviure, com han hagut d'assumir la competència ferotge dels productors asiàtics en un mercat globalitzat.

Tots aquests factors, però, importen molt poc els nens i nenes quan escriuen les seves cartes. Els preocupa només que l'objecte desitjat respongui a les seves expectatives, com nosaltres esperem respondre a les vostres amb aquest llibre que només pretén recordar alguns dels jocs i joguines més representatius dels darrers cent anys, sense la intenció de fer-ne una

**ALMACENES
ALEMANES**

LA CASA QUE TIENE
MAS EMBUDO
DE BARCELONA

Pelayo 18-20
22-24

Gran exposició de joguets amb les últimes novetats del any

SENSACIONAL: Los juguetes a 0'00 ptas.

Des dels dies 27 i 28 de desembre, tots comprant qualsevol joguet per aconseguir
JUGUETS GRATIS, a partir de la compra de 5 pessetes, en les diverses seccions de la Casa.

El 1933 els *Almacenes Alemanes*, que posteriorment canviarien el nom per *Capitol*, promouen d'aquesta manera tan espectacular la seva secció de joguines de la campanya de Reis.

relació exhaustiva. Vagin per endavant, doncs, les nostres disculpes si hi trobeu a faltar alguna de les vostres joguines preferides.

Hem mirat de recollir de manera aproximadament igualitària les joguines que podrien ser catalogades dins les categories *de nen* (soldadet, *Madelman*, *Scalextric*...) i *de nena* (*Barbie*, casa de nines, *Nancy*, *Señorita Pepis*...), encara que de vegades les fronteres són més difuses que no semblen. En tot cas, hem preferit decantar-nos majoritàriament cap a les que no distingeixen entre sexes (bicicleta, patins, io-io, *Magia Borrás*, *Lego*...) i ofereixen hores d'esbarjo i distracció tant als uns com a les altres, virtut compartida amb els jocs anomenats de societat (*Monopoly*, *Scrabble*, *Juegos Reunidos*...). Observareu igualment que entre les trenta-cinc joguines seleccionades n'hi ha que són esmentades amb denominacions genèriques, però moltes altres conserven el seu nom comercial, producte de la implantació en el llenguatge popular.

Finalment, també hem procurat incloure el major nombre possible de persones que han creat, promogut o fet evolucionar aquestes petites o grans meravelles, així com les empreses que les han produïdes, amb una especial atenció per la indústria catalana: *Exin*, *Airgam*, *Borrás*, *Congost*, *Graines*... En aquest sentit, convé aclarir que l'escassa bibliografia sobre la matèria ens ha dificultat enormement la feina i és de justícia destacar una de les poques obres publicades sobre la joguina industrial catalana: *La joguina a Catalunya*, de J. Corredor-Matheos, editada el 1981 per Edicions 62.

Confiam que la lectura d'aquest llibre, juntament amb les nombroses imatges que acompanyen el text, us proporcioni una estona entretinguda i us animi a reprendre el plaer de jugar, si més no, amb la imaginació. Qui sap si, en acabar, agafareu un paper en blanc i escriureu una carta encapçalada amb les paraules *Estimats Reis Mags*... Si ho feu, esperem que no us portin carbó.

Ròmul Brotons i Segarra

Reyes Juguetes

El Águila

PANA HROS. S.A.
IBI

Coche "BRAF 408" Neodin, 18 cms. 32 pts.

Triciclina "HD" 422 pts.

Coche "BRAF 408" Neodin, 18 cms. 142 pts.

Comida pelusa: 2000, 2700, 3200.

Moto "Núcleo" 29 cms. 72 pts.

80 pts. 240 pts. 53 pts.

Coche "BRAF 408" Neodin, 18 cms. 142 pts.

Coche "BRAF 408" Neodin, 18 cms. 195 pts.

Coche "BRAF 408" Neodin, 18 cms. 340 pts.

P. BARBERA MARTI
BARCELONA

CABALLO PIEL 475 Pts.

PROFEXOR NIC
BARCELONA

ADICION NICKEL 78 Pts.

ADICION NITRICO 145 Pts.

ADICION SUPER-ABC 160 Pts.

ALCANTARA

Clarinet 68 pts.

Saxofón 84 pts.

Piano solo eléctrico 158 pts.

INFANSOL
BARCELONA

MATRIAS AUTOMÁTICO (30P)

TARABO PIANO 80 Pts.

TARABO NICKEL 126 Pts.

SANCHESKI
MONTAÑES DE REYES

185 pts.

185 pts.

EL PENIC COMERCIAL
BARCELONA

30 pts. 135 pts. 250 pts.

JUGUETES ROZAN
IBI (Alicante)

Comida Pelusa (cápsula metálica, con ruedas de goma, 41 cms. largo. Ap. metal cromado y filo bordes).

"EL RELINTE PROTEJUM"
ULTIMA NOVEDAD

180 pts.

BERNISK BARCELONA

F. BRITBARTH
VALENCIA

78 Pts.

CASA "INFANTIL BOGAM"

Pieza en plástico anticorrosión "Cromoplast"

JUGUETES SANTOS
BARCELONA

125 pts.

CASA SANTOS (30x30x30)

Muchacha 45 cms. todo plástico, articulada, ojos diamantes y cabello natural. 140 Pts.

Añeque todo plástico, articulada. 195 pts.

ULTIMAS NOVEDADES 1959-60 EN El Águila

Anunci dels grans magatzems *El Águila* (1959), famosos per l'espectacular decoració nadalenca de la façana del seu edifici de la plaça de la Universitat, cantonada amb el carrer de Pelai.